JURISPRUDENȚA CtEDO PRIVIND ASIGURAREA RESPECTĂRII DREPTURILOR COPIILOR

THE ECHR JURISPRUDENCE REGARDING THE PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS

CZU: 341.645.5:342.7-053.2 **DOI:**https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.15

Lilia CHIRTOACĂ[1]

ABSTRACT. *The ECtHR has a vast jurisprudence in the field of children's rights. Numerous cases regarding the rights and freedoms regulated by the European Convention on Human Rights and / or its additional protocols, through dynamic interpretation and under the current conditions, touch upon the respect for the rights of children and the protection of minors, as well as the safeguarding of parental rights.*

The ECtHR has consistently maintained that national authorities bear the responsibility of protecting children's interests by adopting reasonable protective measures, effectively investigating alleged accusations, and applying effective remedies. National authorities, social services have the duty to achieve a fair balance between different parties' interests, as well as to ensure that children are protected against any form of discrimination.

Keywords: *the jurisprudence ECtHR, parental rights, the rights of children, any form of discrimination, the protection of minors, social services.*

REZUMAT. *CtEDO are o vastă jurisprudență în materia drepturilor copilului ca titulari de drepturi. Numeroase cauze privind drepturile și libertățile reglementate de Convenția europeană a drepturilor omului și / sau protocoalele sale adiționale, prin interpretarea dinamică și prin prisma condițiilor actuale, se referă la asigurarea respectării drepturilor copiilor și protecția minorilor, precum și respectarea drepturile părinților.*

CtEDO a susținut constant că autoritățile naționale poartă responsabilitatea protejării intereselor copiilor prin adoptarea unor măsuri rezonabile de protecție, prin anchetarea eficientă a presupuselor acuzații și exercitarea căilor de atac efective. Autoritățile naționale, serviciile sociale au îndatorirea de a veghea la asigurarea unui just echilibru între toate interesele, precum și de a asigura că copilul este protejat împotriva oricăror forme de discriminare.

Cuvinte-cheie: *jurisprudența CtEDO, drepturile parentale, drepturile copiilor, orice formă de discriminare, protecția minorilor, serviciile sociale.*

Convenția europeană a drepturilor omului prevede în articolul 1 obligația statelor de a garanta tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor drepturile acordate de convenție. Articolul 14 din Convenție garantează exercitarea drepturilor prevăzute în convenție, interzicînd discriminarea din orice motiv, inclusiv din motive legate de vîrstă.

[1] Lilia CHIRTOACĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID 0000-0002-5003-647X, e-mail chirtoacal@gmail.com

Copiii sunt titular de drepturi, care sunt garantate pe parcursul creșterii și dezvoltării, cu nevoile de ghidare şi de formare, pînă la atingerea maturității. Ei beneficiază de toate drepturile omului și în acelasi timp fac și obiectul unor reglementări speciale, date fiind caracteristicile lor specifice [1, p.17].

În unele cazuri, principiile privind drepturile copilului exprimate de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (CDC) [2], au avut o influență însemnată asupra raționamentelor CtEDO, existînd și cauze în care CtEDO a invocat CDC în mod explicit. În alte cazuri abordarea Curții a fost diferită sub unele aspecte față de cea a CDC, de exemplu în ceea ce privește audierea copiilor în instanță.

Dreptul la respectarea vieții private şi de familie (articolul 8 CEDO)

Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează în dispozițiile articolului 8 dreptul la viață privată şi de familie [3]. În acest sens, Curtea a reținut că nașterea și, în special, circumstanțele în care s-a născut un copil fac parte din viața privată a unui copil și ulterior a adultului.

De asemenea potrivit jurisprudenței CtEDO dreptul la viață privată şi de familie cuprinde şi dreptul pe care îl are un părinte de a avea şi de a menține relații personale cu copilul său, drept care nu poate fi restrîns, decît pentru motive temeinice şi numai dacă această restrîngere este în interesul superior al copilului. Prin urmare, se consideră că relațiile personale între părinte și copilul său reprezintă un element fundamental al vieții de familie, chiar dacă relațiile personale între părinți au încetat, iar acțiunile interne care nu ar permite o asemenea relație sunt calificate drept ingerință în dreptul la viața familială (cauza Elsholz c/Allemagne, CtEDO, 13 iulie 2000).

Sub alt aspect, instanța europeană a remarcat că doar legătura biologică, fără alte aspecte factuale, care să demonstreze existența unor relații personale strînse între părinte și copil, în cazul copiilor născuți în afara căsătoriei, nu este suficientă pentru a fi aplicabile dispozițiile Convenției europene privind protecția dreptului la viață de familie.

Raporturile între părinți și copii. Ocrotirea intereselor superioare ale copilului

Un rol esențial în cadrul vieții de familie îl are principiul ocrotirii interesului superior al copilului, care face parte din principiile privind garantarea, respectarea şi promovarea drepturilor copilului, consfințite atît în legislația europeană, cât şi internațională.

Interesul superior al copilului se impune a fi respectat indiferent evoluția relațiilor personale ale părinților și deciziile luate în acest sens. Unul dintre aceste aspecte este dreptul prioritar al copilului de a menține legături cu fiecare dintre cei doi părinți, iar în acest scop copilul are dreptul de a fi audiat în orice chestiune privind responsabilitatea parentală față de el, avînd în vedere vîrsta şi gradul de maturitate a copilului. Totodată, potrivit jurisprudenței CtEDO audierea copilului trebuie lăsată la aprecierea instanțelor naționale, ținînd cont de faptele relevante stabilite și circumstanțele cauzei.

Aplicarea principiului ocrotirii interesului superior al copilului în cadrul executării hotărîrilor judecătorești de încredințare a copiilor după divorț

Divorțul de cele mai multe ori afectează nu doar soții, ci în special pe copiii lor, fapt ce justifică importanța identificării soluțiilor cu excluderea impactului negativ asupra acestora.

În caz de divorț intervin mai multe dificultăți printre care şi modul în care părinții divorțați își vor exercita drepturile şi îndeplini obligațiile părinteşti față de copiii lor minori. Prin urmare, în conformitate cu prevederile legale, părinților le revine responsabilitatea să asigure creşterea, educarea şi dezvoltarea copilului.

Potrivit jurisprudenței CtEDO privind încredințarea minorului, interesul superior al copilului are două obiective: garantarea creșterii și dezvoltării sale într-un mediu sănătos și menținerea legăturilor cu familia sa, dacă nu contravine intereselor copilului, deoarece copilul nu poate fi rupt de ”rădăcinile„ sale firești (cauza Gnahore c/France, 19 septembrie 2000) [4, p.651].

Instanța europeană a reținut că natura și întinderea obligației autorităților naționale în cadrul executării hotărîrilor judecătorești de încredințare a copiilor după divorț, depind de circumstanțele fiecărui caz, dar esențial este efortul pentru realizarea cooperării tuturor instituțiilor și persoanelor implicate.

Drepturile părinților şi libertatea de religie a copiilor lor

In temeiul articolului 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție, statele trebuie să țină seama de convingerile (religioase) ale părinților în exercitarea tuturor funcțiilor pe care și le asumă în domeniul educației și învățământului. Potrivit jurisprudenței CtEDO, această obligație este cuprinzătoare, deoarece vizează mai multe aspecte precum, conținutului programelor școlare, modul de aplicare a acestora, finanțarea învățămîntului public de către stat, transmiterea obiectivă a informațiilor, inclusiv acceptarea criticii și pluralismului, excluderea îndoctrinării.

Protecţia sănătăţii şi confortului elevilor

Instituțiile şcolare au un rol esenţial în protecţia sănătăţii şi siguranța elevilor, avînd în vedere vulnerabilitatea lor datorată vîrstei lor. În acest scop acestora le revine obligația de a-i proteja pe elevi de orice formă de violenţă la care ar putea fi supuşi în timp ce se află sub supravegherea şcolii.

Aspecte specifice în cazul încredințării copiilor unor instituții publice de ocrotire

Potrivit jurisprudenței CtEDO o componentă fundamentală a vieții familiale este dreptul copilului de a trăi împreună cu părintele sau părinții săi, iar plasarea copilului într-o instituție de ocrotire este o ingerință în viața familială a acestora.

Este de remarcat, că de la un stat la altul este o practică diferită în ceea ce privește necesitatea și oportunitatea intervenției autorităților privind încredințarea copiilor unor instituții sociale de ocrotire, în dependență de dispozițiile legislative și alte aspecte relevante. Curtea europeană a reținut că, deținînd informația necesară și fiind în contact direct cu părțile implicate, autoritățile naționale sunt îndreptățite de a decide încredințarea copiilor instituțiilor de ocrotire sau alte acțiuni ce se impun în interesul superior al copilului.

Interzicerea discriminării

Potrivit articolului 5 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, soții se bucură de egalitate în drepturi și în responsabilități cu caracter civil, între ei și în relațiile cu copiii lor, în ceea ce privește căsătoria, pe durata căsătoriei și în cazul desfacerii acesteia. Totodată, aceste dispoziții nu împiedică statele să ia măsurile necesare în interesul copiilor.

In cazul în care constată că unele persoane aflate în situații care sunt similare sub aspecte relevante au primit un tratament diferit, CtEDO va investiga dacă există un motiv obiectiv și rezonabil. În caz contrar, Curtea va conchide că tratamentul a fost discriminatoriu, cu încălcarea articolului 14 din Convenție referitor la interzicerea discriminării.

CtEDO a emis mai multe hotărîri privind tratamentul discriminatoriu aplicat copiilor în sistemul de învățămînt, Dintre acestea menționăm unele aspecte din hotărîri de referință într-o serie de cauze privind tratamentul diferențiat aplicat copiilor romi în sistemul de învățămînt. Aceste cauze au fost analizate prin prisma articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Instanța europeană a susținut că segregarea copiilor romi în școli sau clase speciale ar putea avea o justificare obiectivă numai prin instituirea unor garanții adecvate în ceea ce privește transferarea copiilor în școlile sau clasele respective, de exemplu, luarea unor măsuri pentru depășirea dificultăților de învățare sau elaborarea de teste potrivit necesităților acestora cu evaluare corespunzătoare, astfel încît integrarea în clasele obișnuite să se realizeze după remedierea dificultăților de învățare. În lipsa unor măsuri eficiente de combatere a segregării, prelungirea segregării educaționale a copiilor romi în școlile obișnuite cu program normal nu poate fi justificată.

Discriminarea bazată pe naşterea în afara căsătoriei şi protejarea drepturilor succesorale

Deși nici un text al Convenției un protejează drepturile succesorale ale copiilor născuți în afara căsătoriei, prin extinderea interpretării Convenției prin prisma condiţiilor actuale, instanța europeană a decis la protejarea și recunoașterea acestor drepturi. În această ordine de idei, Curtea europeană a constatat că nu exista nici un

motiv valid de a justifica discriminarea bazată pe naşterea adulterină, deoarece copilului adulterin nu i se pot imputa fapte, evenimente pentru care nu are nicio vină.

Libertatea de gîndire, de conştiinţă şi de religie

În jurisprudenţa CtEDO se desprind trei dimensiuni ale dreptului la libertatea de religie: dimensiunea internă; libertatea de a-şi schimba religia sau convingerea şi libertatea de a-şi exprima religia sau convingerea. Primele două dimensiuni sunt absolute, iar statele nu le pot limita în nicio împrejurare. Libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerea poate fi restricţionată dacă aceste ingerinţe sunt prevăzute de lege, urmăresc un scop legitim şi sunt necesare într-o societate democratică (articolul 9 alineatul (2) din Convenţia europeană).

În jurisprudenţa sa CtEDO a tratat libertatea de gîndire, de conştiinţă şi de religie a copiilor în special în relaţie cu dreptul la educaţie şi cu sistemul educaţional de stat.

Echilibrarea drepturilor şi intereselor concurente

Potrivit jurisprudenţei CtEDO autorităţile naţionale în cadrul proceselor decizionale în domeniu au îndatorirea de a veghea la realizarea unui just echilibru şi o proporţie suficientă între între toate interesele concurente. De exemplu accesul permis reclamantei de autorităţile naţionale franceze la informaţii fără date de identificare despre mama şi familia sa naturală care o ajutaseră pe reclamantă să afle anumite date despre originea sa. În acest caz s-a asigurat totodată nevoia de protecţie a mamei, care ceruse în cadrul unei proceduri speciale ce permitea mamelor să rămână anonime, ca identitatea sa să rămână secretă faţă de reclamantă. Prin legislaţia promulgată ulterior se permitea ridicarea confidenţialităţii şi se înfiinţase o un organ special ce facilita căutărea informaţiilor despre originea biologică. Prin urmare, reclamanta avea posibilitatea de a solicita dezvăluirea identităţii mamei sale, sub rezerva obţinerii consimţământului acesteia din urmă pentru a se asigura un echilibru just între nevoia de protecţie a mamei şi cererea legitimă a reclamantei. Astfel, legislaţia franceză a încercat să realizeze un echilibru şi să asigure o proporţie suficientă între interesele concurente.

Confidenţialitatea informaţiilor privind naşterea
cauza Odièvre împotriva Franţei 13 februarie 2003 (Marea Cameră)

Reclamanta fusese abandonată de mama sa naturală la naştere şi lăsată în grija serviciilor de asistenţă socială. Mama acesteia ceruse ca identitatea sa să rămână secretă faţă de reclamantă, care fusese plasată în grija statului şi ulterior adoptată cu efecte depline. Ulterior, reclamanta încercase să afle identitatea părinţilor şi a fraţilor săi naturali. Cererea sa fusese respinsă pe motivul naşterii sale în cadrul unei proceduri speciale ce permitea mamelor să rămână anonime. Reclamanta se plîngea de imposibilitatea de a obţine detalii pentru identificarea familiei sale natu-

rale și declara că această imposibilitate o afectase mult, deoarece o privase de șansa de a-și reconstitui istoria personală. Aceasta mai susținea că normele franceze privind confidențialitatea nașterii constituiau o discriminare bazată pe naștere. Curtea a reținut că nașterea și, în special, circumstanțele în care s-a născut un copil fac parte din viața privată, garantată prin art. 8 din Convenție, a unui copil și ulterior a adultului. În prezenta cauză, Curtea a hotărât că nu a fost încălcat art. 8 (dreptul la respectarea vieții private), remarcînd în special că reclamanta avusese acces la informații fără date de identificare despre mama și familia sa naturală care o ajutaseră totuși să afle anumite date despre originea sa, asigurîndu-se totodată protecția intereselor terților. Ulterior, prin legislația promulgată în 2002 se permitea ridicarea confidențialității și se înființase un organ special pentru facilitarea căutărilor de informații despre originea biologică. Reclamanta putea utiliza acum legislația respectivă pentru a solicita dezvăluirea identității mamei sale, sub rezerva obținerii consimțământului acesteia din urmă pentru a se asigura un echilibru just între nevoia de protecție a mamei și cererea legitimă a reclamantei. Legislația franceză încerca astfel să realizeze un echilibru și să asigure o proporție suficientă între interesele concurente. Curtea a mai hotărât că nu a fost încălcat art. 14 (interzicerea discriminării) coroborat cu art. 8 din Convenție, constatînd că reclamanta nu suferise nicio discriminare bazată pe filiația sa, întrucât aceasta avea legături de filiație cu părinții adoptivi și un interes potențial în proprietatea și averea acestora; în plus, reclamanta nu putea susține că situația sa față de mama naturală se compara cu cea a copiilor care aveau legături de filiație stabilite cu mama naturală.

De asemenea jurisprudența CtEDO cuprinde cazuri de echilibrare a protecției victimelor-copii cu dreptul acuzatului la un proces echitabil, cauze privind protecția dreptului la viață al martorilor, al familiilor acestora, inclusiv al copiilor.

cauza Harroudj împotriva Franței 4 octombrie 2012

Cauza privea imposibilitatea pentru o resortisantă franceză de a reuși adopția unui copil algerian pe care îl avea deja în îngrijire în forma de tutelă din legislația islamică, numită „kafala”[5].

Curtea a hotărît că nu a fost încălcat articolul 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) din Convenție. S-a constatat că fusese păstrat un just echilibru între interesul public și cel al reclamantei, întrucît autoritățile căutaseră, avînd în vedere în mod corespunzător pluralismul cultural, să încurajeze integrarea copiilor kafala fără a întrerupe imediat legăturile cu legile țării lor de origine.

În încheiere, menționăm atît importanța dispozițiilor legislative chemate să vegheze la respectarea tuturor drepturilor copilului, reglementînd măsuri speciale de asistență și protecție, în primul rînd prin părinți, dar şi prin intermediul unor instituții sociale, ce au la bază principiul ocrotirii interesului superior al copilului, cît și rolul autorităților naționale care au competența de a evalua probele administrate, inclusiv

mijloacele utilizate pentru constatarea faptelor relevante în vederea asigurării respectării drepturilor copiilor și, nu în ultimă instanță, de a veghea la asigurarea unui just echilibru între toate interesele, în mod prioritar în interesul superior al copilului.

Referințe bibliografice:

1. *Manual de drept european privind drepturile copilului*. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2016
2. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York la 20 noiembrie 1989. Ratificată prin: H.P. nr.40 din 12.12.1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.2993
3. Art. 8 din Convenție prevede că: „(1) Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private şi de familie, a domiciliului său şi a corespondenței sale. (2) Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decît în măsura în care acesta este prevăzut de lege şi constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii şi prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor şi a libertăților altora.”
4. Bîrsan C., *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole.* Ediția 2. București: Editura C.H. Beck, 2010, ISBN: 978-973-115-676-7.
5. În legislația islamică, adopția, care creează legături de familie comparabile cu cele create de filiația biologică, este interzisă, dar în locul acesteia, legislația islamică prevede o formă de exercitare a autorității părintești numită „kafala”.